

Amerika se zove novi svet, ker ga je Krištof Kolumb na poti v Kitaj in Indijo s španskimi ladjami našel 1492. leta. Amerika je dobila svoje imé po florentinskem zemljepiscu Amerigo Vespucciju, ki je novi svet Evropljanom prvi nekoliko opisal. — Avstralija se zove tudi novi svet, ker so jo še le v 17. stoletji Holanci svetu odkrili. Avstralija ima denes okolo 4 in pol milijona prebivalcev. — Po južnih krajih sploh huda vročina pripeka; po severnih krajih vlada ostra zima. Največji mraz je v Švediji, Norvegiji, po gorenjej Ruskeji, na otoku Islandiji, Grenlandiji in v gorenjej Sibiriji.

Ivan Ovsenar, učenec.

Prirodopisno-natoroznansko polje.

Nekatere tuje rastline, ki je rabimo pri nas.

Ljudje pripeljajo k nam na ladjah različnih prirodnin iz daljnih krajev sveta, ki je potem trgovci širijo dalje po naših krajih. Meji stvarmi, ki jih vsaki dan potrebujemo in nosimo iz prodajalnic, jih je mnogo, ki so morale po več sto milj daljni pot prevaliti, predno so dospele k nam. Največ takih tujih prirodnin daje nam rastlinstvo. Na nekatere smo se že tako navadili, da bi brez njih izhajati ne mogli, druge nam zopet olajšujejo naše življenje, ter nam so čestokrat tako koristne, da bi celi kraji terpeli veliko škodo, ako jih ne bi imeli.

I.

Tam daleč v vročej Arabiji raste drevo, ki je majhno in zmirom zeleno, z navskriž stoječimi širokimi vejami. Liste ima podolgaste, in belo lepodiseče cvetje, iz katerega se razvijó podolgaste, rudeče jagodice. Vsaka jagodica ima po dva predalca, drug poleg drugega, iz katerih se, kedar je jagodica zrela, dobijo dva temnozeleni kakor rog terda, spredaj ploščata, na herbtu izbočena zrna. To drevo so Evropljani pred kakimi 200 leti iz njegove prave domovine, Arabije in Etijopije, presadili v vzhodno Indijo in na južnoazijatska obrežja v zahodno Indijo in južno Ameriko, kjer se dandenes to drevo v neizmernej množini obdeluje. Onih ploščatih ali polovičnih zern se pa dobi tudi v naših prodajalnicah povsod na prodaj. Mi je kupujemo na funte in lote, peržimo je na ognji, meljemo v nalašč zato narejenem mlinčku, in potlej je kuhamo v vodi. To je kava!

Mnogo milijonov ljudi pije kavo vsaki dan, a malo jih je, ki bi pomislili, odkod pridejo k nam kavina zrna, in kako je mogoče, da en lot kave tako malo stoji (velja) pri nas, dasiravno je moral vsak lot preiti toliko daljave, predno je prišel v naše prodajalnice.

Recimo, da bi imeli dobrega prijatelja tam v mestu Moki v turški Arabiji, kjer se prideluje najboljša kava, in bi mu pisali: „Dragi prijatelj! bodi tako dober in pošelji nam funt kave po najkrajšem potu.“ Ta najbližji pot bi šel po rudečem morji do sueškega kanala, odtod potem po suhej zemlji čez

Kahiro v Aleksandrijo, od tukaj zopet po sredozemskem in sinjem morji v Terst, kjer je največje avstrijsko morsko pristanišče. Ne bomo rekli preveč, ako rečemo, da ima ta pot 300 avstrijskih milj. Ako nam bi tedaj naš dobri prijatelj v Moki funt kave tudi podaril, morala bi ta kava potovati iz Moke do Sueza na ladijah, iz Sueza do Aleksandrije po suhej zemlji na velblodih, iz Aleksandrije v Terst zopet na ladijah po morji, a tega ne moremo zahtevati brez plačila, nego treba je, da plačamo prenos ali dostavo. Vzemimo zdaj, da nam je bilo plačati za dostavo vsakih 10 milj samo po 2 krajcarja, kar gotovo nij mnogo, bi nas vendar našega prijatelja dar samo do Tersta stal 60 krajcarjev (povejte zakaj?); a za to ceno tudi lahko kupimo funt kave pri našem domačem trgovcu, akoravno je on nij dobil v dar, nego jo je kupil, in poleg tega mora imeti še tudi nekoliko dobička.

To vam je korist, katero nam daje trgovina na veliko! Na eno trgovsko ladijo se naloži po več tisoč centov kave, in po več sto takih naloženih ladij ploví vsako leto iz ônih daljnih morskih pristanišč, kjer se dobiva kava, v Evropo. Zato postane vsak cent cenéji, nego bi bil, ako se nam bi posamez dovaževal. A nij vam treba misliti, da gredó ladije prazne v daljne in tuje dežele, nego one se natovorijo s tako robo, katera se dobiva pri nas, in katere je zopet tamošnjim prebivalcem treba: n. pr. stekla iz Česke, volnene robe iz Moravske, železne robe iz Štirskega, železa in usnja iz Hervatske, nekatere poljske in obertnijske pridelke iz Kranjskega i. t. d. Glejte to zopet naredi, da dobimo kavo ceneje, ker so ladije za tamošnji pot plačane že z onim blagom, ki so je izvozile.

Razne stvari.

Drobtine.

(Devetstoletnica Praškega škofijstva) se je obhajala 28. in 29. pretečenega meseca. Škofijo v Pragi na Češkem je ustanovil 973. l. to je baš pred devetsto leti vojvoda Boleslav Pobožni.

(Kako se časi ménjajo.) 1524. leta je bil v Lipsiku (Leipzig) nek knjigoteržec na povelje saksonskega vojvode Jurija ob glavo dejan samo zaradi tega, ker je sveto pismo prodajal. Nekemu drugemu knjigoteržcu so baš zaradi tega oči iztaknili. — A dandenes se najde med kristijani in nekristijani nič menj nego 5000 društev, ki delajo in razširjujejo sv. pismo. — Bral sem

v nekem cerkvenem listu, da je dandenes že okolo 32 milijonov sv. pisem v 200 različnih jezikih razširjenih med ljudstvom, ko jih je bilo pred 50 leti komaj kakih 4 milijone v 50 jezikih. Pa reci kedó, da se časi ne ménjajo!

(Svinčnike ali olovnike) iznašli so še le v 17. stoletji. Na Angležkem so je že 1683. l. vdelovali v jelovino in cedrovino. — Gumilastiko, s katero navadno sè svinčnikom pisane reči izbrisujemo, iznašli so še le koncem 18. stóletja.

(Vilice) so bile v starodavnih časih ljudem popolnoma neznane. Še le v 15. stoletji začeli so je rabiti najprej v Italiji. Na Ogerskem še celó